

モンゴルの社会主義はどうなったか？

村井宗行

モンゴルは、民族解放運動が勝利して（1921 年）、社会主義の道に入りました。それは、「非資本主義的發展の道」とよばれて、理論上、特殊なものだという理解の仕方がなされてきました。しかし、これは決して特殊なものではなく、モンゴルの持っている伝統にもとづく、歴史の道でした。それが、政治的経済的自由の制限というマイナス面が見られるようになって、その改革運動が起こりました（1980 年代末）。これは、「モンゴル民主化運動」といわれています。

モンゴル民主化運動（1989-1990 年）の目的は、元来、モンゴルの社会主義の否定的側面の除去にありました。

（1989 年 12 月 10 日、青年文化会館前での集会）

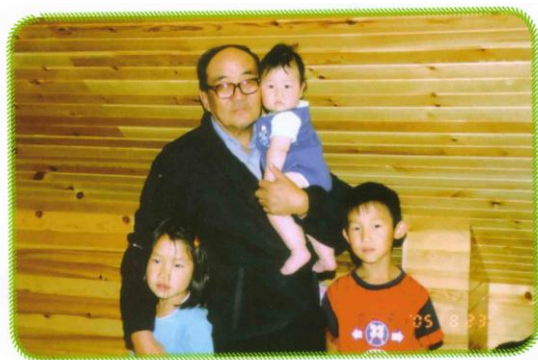
（彼らのスローガンの一つ。「官僚制打破」を掲げている）

モンゴル民主化運動には、三つの潮流がありました。一つは、直接民主化運動に参加したわけではありませんが、ソドノムに代表される潮流です。彼らは、社会主義諸国との単一の関係をやめ、広く世界各国との関係を確立することをめざしていました。その際、モンルの政治的パワー・バランスからみて、日本との関係の確立を重視しました。彼らは、とくに国家統計局出身で、ナムジム、ジャスライなどでした。

(ソドノム)

二つ目は、ネルガイ、ボシグトに代表され、反・ソ連「植民地主義」を標榜していました。民主化運動初期には、彼らが民主化運動を主導しました。

(左はネルガイ、右はボシグト)

三つめは、当時の社会の硬直した官僚主義を嫌い、「自由」を求める人々でした。ただしこの「自由」は、責任の伴わない、放縦、経済的利得の追求などを含んでいました。それは、П. オチルバト(元大統領、モンゴル鉱山協会会長)、ゴンチグドルジ(書斎派)、バトウール、エルベグドルジ、ドルリグジャブ(実行部隊、ハンスト決行)などでした。民主化運動中期には、かれらが中核となっていきます。そして、こうした雑多な集団を「調整」したの

が、ゾリグでした。ですから、世界の人々は、ゾリグを「モンゴル民主化運動」の顔として認識しました。

(拡声器を手にするゾリグ)

(中央がゾリグ、左がエンフトゥブシン)

(中央がオチルバト大統領、左がビャンマスレン首相、右がゴンチグドルジ国家小ホラル議長兼副大統領)

Монгол Улсын
Улсын Бага хурлын дарга
Раднаасүмбэрэлийн Гончигдорж

(ゴンチグドルジ)

(バトウール)

(エルベグドルジ)

(1990 年 3 月 7～9 日のハンガーストライキ)

この民主化運動の成果は、社会的には、モンゴル社会での移動の自由(流動化)、政治的には、複数政党制と大統領制の導入、一党独裁による単独政党の政治支配の廃止、経済的には、国民の経済活動の全面的な自由、国際貿易の自由、軍事的には、ソ連軍撤兵の完了、国家安全保障会議(議長は大統領)の設立、などでした。

こうして「改革」運動は、一定の成果をあげました。その結果が、「モンゴル憲法」(1992年)、および諸法令です。

ちなみに、モンゴルの憲法は、1921年(非資本的発展の道)、1940年(社会主義建設の物質的基礎)、1960年(社会主義の基礎の完成)と改訂されてきました。そして、1992年に新しい憲法(社会主義の民主主義化)が制定されました。

1992年憲法の特徴は、私的所有の制限、第一審における住民の参加、国有制度と私有制度の並立、移動の自由、民主主義を標榜していることです。この1992年憲法に続いて、諸法令が作られました。労働法(1991年)では、労働者保護、労働の奨励、行政法(1993年)では、政府による企業諸活動の監視、経済調整、民法(1994年)では、私的所有と国家的所有の混在の規定、財産の共有の規定、土地の国家的所有の規定、国家的所有の土地に対する国民の使用権の規定、などなどが明記されました。これらは、1990年以前の社会主義を継承しています。

1992 оны 01 дүгээр сарын 13-ны өдөр
Улаанбаатар хот
МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХҮҮЛЬ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
МОНГОЛ УЛСЫН БҮРЭН ЭРХТ БАЙДАЛ

1 дүгээр зүйл

1. Монгол Улс бол тусгаар тогтносон, бүрэн эрхт, Бүгд найрамдах улс мөн.

2. Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.

2 дугаар зүйл

1. Монгол Улс төрийн байгууллагын хувьд нэгдмэл байна.

2. Монгол Улсын нутаг дэвсгэр зөвхөн засаг захиргааны нэгжид хуваагдана.

3 дугаар зүйл

1. Монгол Улсад засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөлөгчийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ.

2. Төрийн эрх мэдлийг хууль бусаар авах, авахаар завдахыг хориглоно.

4 дүгээр зүйл

1. Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улсын хил халдашгүй дархан байна.

2. Монгол Улсын хилийг хуулиар бататгана.

3. Хууль гаргахгүйгээр гадаадын цэргийн хүчнийг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байрлуулах, дахин өнгөрүүлэхээр улсын хил нэвтрүүлэхийг хориглоно.

5 дугаар зүйл

1. Монгол Улс дэлхийн эдийн засгийн хөгжлийн түгээмэл хандлага, өөрийн орны өвөрмөц онцлогт нийцсэн олон хэвшил бүхий эдийн засагтай байна.

2. Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн эрхийг хуулиар хамгаална.

3. Өмчлөгчийн эрхийг гэгцхүү хуульд заасан үндэслэлээр хязгаарлаж болно.

4. Төр нь үндэсний эдийн засгийн ахуйгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийтийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна.

(1992 年のモンゴル国憲法第 1 条)

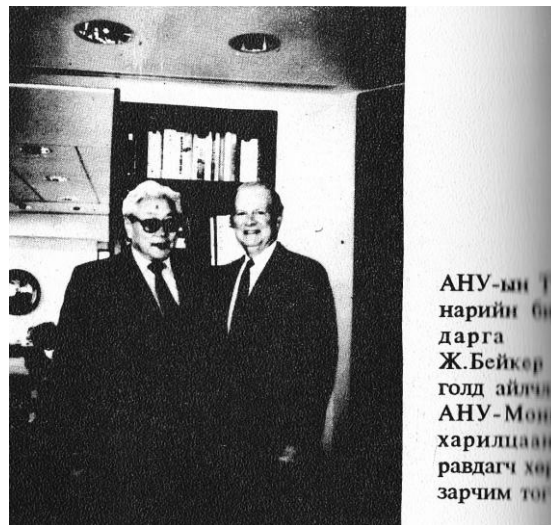
改革面としては、外資法(1993年)では、外資の非国有化、損害の補償におけるモンゴル人と外国人との同等の待遇、モンゴル人雇用の義務づけ、国有財産および地方公共団体財産法(1996年)では、国有財産委員会(国営企業を管理・経営する組織)の権限の明記、などです。

つまり、これらは、混合経済、市場経済の導入、開放経済、多党制、思想表現の自由、社会保障の拡充、教育の充実、市場原理の導入、などによって、1990年以前にあった、限定的な政治経済関係を清算し、社会主義の継承と改革を行いつつ、真の意味の独立を目指していることを示しています。

しかし、この民主化運動は、1990年末後期には終焉を迎えます。その背景に、IMFがモンゴルに「侵入」し、変質・歪曲をくだてたことがあります(モンゴルはIMFに1991年に加盟します)。

IMFなどの目的は、ジェフリー・サックス(米国の経済学者)のいわゆる「ショック療法」(無秩序、経済混乱)による社会主義経済の解体でした。

この間の事情を明確に示すのが、ジェームズ・ベーカー(国務長官)演説です。

(ビャンバスレン首相と米国国務長官 J. ベーカー)

彼は、モンゴル・マニアと自らを称していましたが、1991年7月26日の国家小ホール、人民大ホール合同会議での演説で、モンゴルが「民主主義」と「自由」市場をもたなければならないこと、そのための最後のフロンティアであること、「民主化」を進める過程で無秩序やカオスになること、「従属」と計画経済の「誤り」の遺産がそのための努力を妨げること、「市場」「自由貿易」「投資」への努力をすべきであって、その限りにおいて、米国は援助するし、他の「自由」国家も援助するだろうこと、私有化(民営化)「支援」のため、240万ドルの技術援助をすること、米民間資本のモンゴル参入を奨励し、平和部隊による語学教育やコンピュータ教育をほどこすこと、他の諸国、世銀・IMF・アジア開発銀行と協力して「援助」すること、特に、日本、韓国による「援助」が最も重要であること、(1991年

7月から)2ヶ月後に、モンゴルと支援国会合を開催することを期待していること、などを述べました。モンゴルは、彼の明らかにした方針通りに進みました。

U.S. DEPARTMENT OF STATE
Office of the Assistant Secretary/Spokesman
(Ulaanbaatar, Mongolia)

EMBARGOED FOR RELEASE
UNTIL DELIVERY

REMARKS
BY
THE HONORABLE JAMES A. BAKER, III
BEFORE
JOINT MEETING
OF
BAGA HURAL AND IKH HURAL
OF
ULAANBAATAR, MONGOLIA
FRIDAY, JULY 26, 1991

Thank you, Mr. Vice President. Ladies and Gentlemen:

Today, I come to speak to you as an American, a Texan, and an outdoorsman.

As an American, I believe in democracy and free markets. And so on behalf of President Bush and the American people, I come here today to lend our support and to work with you for the success of political and economic freedom here in Mongolia.

As a Texan, I believe in the strength that comes from life on the frontier. And so I come to your land, twice the size of my home state and one of the world's last frontiers, to support the Mongolian people's hard work for freedom and to say to you: There can be no turning back on freedom's road.

As an outdoorsman, I believe in the wonder of nature. And so I come to your breath-taking country to marvel at the gifts God has given it and to take back to the American people tales of its splendor and beauty.

And, above all, I come here today to finish the visit we began together a year ago, a visit the warm hospitality of which my delegation and I will never forget, a visit that I am privileged in a sense to continue by addressing this distinguished body today.

When last I was honored to be here in Ulaanbaatar, it was to join in the high-spirited festivities celebrating your historic elections. This people, seemingly so cut off from the peaceful democratic revolutions of 1989, had just chosen to join those revolutions and build democracy. This nation, seemingly so remote from the world, had just chosen to join the growing community of free nations.

But, in stark contrast to your courageous choice, Iraq's brutal decision to invade Kuwait -- a throwback to dictatorship and aggression -- cut short our mutual celebration of Mongolia's new-found freedom. Neither the President, nor the American people nor I, will forget how quickly and strongly Mongolia condemned Iraq's brutality and worked with the international community to end Saddam Hussein's aggression.

(1991年7月26日、J. ベーカーによる国家小ホラルおよび人民大ホラル合同会議での演説草稿)

しかし、1990年代のモンゴルは、混乱を極め、貧困化と一部の層の富裕化が同時進行しています。その原因は何でしょうか。

ビャンバスレン首相(1990-1992年)は、IMF路線を採用し、民営化(クーポン券方式[1991-1995年]、競売入札方式[1995-現在])を強行し、国有財産の切り売り、ネグデル[農業牧業協同組合]と国営農場の解体、経済インフラ破壊を強行しました。一方、社会保障費・民生費を削減し、経済成長(経済的利得偏重)を主要目標に掲げました。ですが、事態はそのようには進まず、戦時経済の再現のような、主要品目の配給制度の導入を余儀なくされました。

また、社会の混乱と腐敗が進行しました。その最たるものが、民主化運動に参加した人々が与党となった、民主同盟連合政権(1996-2000年)の下での汚職(復興銀行合併事件)、政治混乱(ゾリグ暗殺)、経済悪化(ゼロ関税制度)でした。

こうした事態の中で、モンゴルの貧困化が進行していきます。その原因は、IMF路線採用によって、企業が解体し、失業率が高まったことに加えて、国家による扶助がなくなり、「自

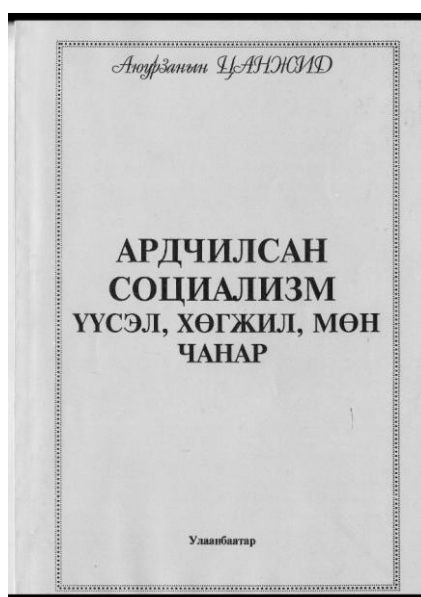
助」が強調された結果、脆弱な自然環境の下で頻発するゾド（冷害）被害によって、家畜を失った地方牧民が都市に流入し、失業と治安悪化を招いたことがその主なものでした。

1990 年以前から政権を独占してきた政党（人民革命党）が、1996 年の国政選挙に敗北し、野党になりました。その反省に基づき、1997 年に、その綱領を変え、民主主義的社会主義（「社会民主主義」）路線を採用しました。その後、人民革命党は、一部の期間（1996-2000 年）を除いて、政権を掌握しています。

その成果と問題点を検討したいと思います。2000 年の国政選挙で、民主同盟連合政権に勝利した人民革命党は、エンフバヤルに率いられていました。彼は、「草原のブレア（英国首相）」を標榜し、モンゴルに社会民主主義を定着させる、と宣言しました。そして、「私有」を基本に社会改革を目指したのです。

（エンフバヤル人民革命党党首）

（ツァンジド著『民主主義的社会主義』）

しかし、IMF 路線から離脱することができず、むしろその路線の踏襲によって、逆に、貧富の差の拡大がしていきました。

こうした中で、市民運動が高揚しました(2004-2008 年)。この市民運動は、「汚職撲滅」、「貧富の差の拡大への反対」、「地下資源を国民の手に」、という主張を掲げ、特にウランバートル市民の支持を勝ち得ました。ですが、最終的には、彼らは暴力的手段を採用することによって(その最大の例がモンゴル人民革命党本部焼き討ち事件[2008 年 7 月 1 日]です)、市民の支持を失っていきます。

(「健全な社会のための市民運動」によるデモ行進)

(C. Ганбатал. 労働運動家に転身した)

人民革命党（現在は党名を人民党に変えています）は、C. バヤルによって、党改革と社会主義路線を採用します。C. バヤルは、経済独立の確立（開墾Ⅲキャンペーン）、綱紀粛正（反汚職）をめざしました。

（右は若き日のC. バヤル。中央が当時のД. Ганболド副首相）

そして、2008 年の国政選挙に圧倒的な勝利をおさめたにもかかわらず、人民革命党と民主党による連合政権（2008-2012 年）を結成します。これは、鉱物資源開発をめぐる国民的合意の必要性からきていました。つまり、各政党間での分裂・割拠を回避する社会主義的方策だったのでした。

（開墾Ⅲキャンペーンでの農耕地）

(2008 年国家大呼拉尔議員選挙の時の選挙キャンペーン看板。左がC. バヤル、中央がC. バトbold。この二人がスフバートル区から当選した)

モンゴルは、現在、潜在的「資源大国」だといわれるようになっていきます。

新しい鉱山法（2006 年）が制定されましたが、これは、市民運動の要求（「鉱物資源を国民のものへ」）に応えたものです。

«ӨНӨӨДӨР»

2006 оны есдүгээр сарын 27. № 226 (2880) ЛХАГВА

АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТУХАЙ (Шинэчилсэн найруулга) НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ Нийтлэг үндэслэл	
1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт 1.1. Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт ашигт малтмал эрх, хайх, ашиглахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино. 2 дугаар зүйл. Хууль тогтоомж 2.1. Ашигт малтмалын тухай хууль тогтоомж нь Үндсэн хууль, Газрын тухай, Газрын хэвлийн тухай, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хууль, энэ хууль, эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ. 2.2. Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрднө. 3 дугаар зүйл. Хуулийн үйлчлэх хүрээ 3.1. Энэ хуулиар ус, газрын тос, байгалийн хийгээс бусад төрлийн ашигт малтмал эрх, хайх, ашиглахтай холбогдсон харилцааг зохицуулна. 3.2. Гар аргаар болон бичил уурхайгаас ашигт малтмал ашиглахтай холбогдсон харилцааг тусгай хуулиар зохицуулна. 4 дүгээр зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт 4.1.1. "ашигт малтмал" гэж геологийн хувьсал, өөрчлөлтийн дүнд газрын гадаргуу, түүний хэвлийд үүсч бий болсон, аливаа хэрэгцээнд ашиглаж болох байгалийн байдлаараа байгаа эрдсийн хуримтлалыг; 4.1.2. "тойм судалгаа" гэж ашигт малтмал байгаа эсэхийг тогтоох зорилгоор газрын хэвлийг хөндөхгүйгээр чулуулгийн сорьц,	дээж авах, геологи, ашигт малтмалын анхдагч мэдрэлийг ашиглах, агаарын зургаг авах аргаар геологийн судалгаа хийхийг; 4.1.3. "улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэх геологийн судалгаа" гэж улсын төсвийн эх үүсвэрээр гүйцэтгэж байгаа геологийн зургалал, сэдэвчилсэн судалгаа болон геологийн эрэл, хайгуулын ажлыг; 4.1.4. "ашигт малтмал эрх" гэж ашигт малтмалын хэтийн төлөв бүхий талбайд эрдсийн хуримтлал байгаа эсэхийг тогтоох зорилгоор хийгдэж байгаа геологийн судалгааны ажлыг; 4.1.5. "ашигт малтмал хайх" гэж эрдсийн хуримтлалын байршил, тоо хэмжээг нарийвчлан тогтоох зорилгоор газрын гадаргуу, түүний хэвлийд геологи, хайгуулын судалгаа хийж, түүний нөөц, баялгийг ашиглах боломжийг судлан техник, эдийн засгийн үнэлгээ хийхийг; 4.1.6. "ашигт малтмал ашиглах" гэж газрын гадаргуу, түүний хэвлий, хурдны овоолго, хаягдал, байгалийн уснаас ашигт малтмал ялган авах, олборлох, түүний ашигт агуулгыг нэмэгдүүлэх, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, борлуулах болон түүнтэй холбогдсон бусад үйл ажиллагааг; 4.1.7. "хайгуулын ажлын зардлын доод хэмжээ" гэж хайгуулын ажилд жил бүр зарцуулсан байвал зохих зардлын доод хэмжээг; 4.1.8. "ашигт малтмалын орд" гэж геологийн хувьсал, өөрчлөлтийн дүнд газрын гадарга, түүний хэвлийд бүрэлдэн тогтож чанар, нөөц нь тодорхойлогдсон, үйлдвэрийн аргаар олборлоход эдийн засгийн хувьд ашигтай эрдсийн хуримтлалыг; 4.1.9. "ашигт малтмалын үндсэн орд" гэж геологийн хувьсал, өөрчлөлтийн дүнд бүрэлдэн тогтож анхлан үүссэн чулуулагтайгаа нэг орон зайд байрлаж байгаа эрдсийн хуримтлалыг; 4.1.10. "ашигт малтмалын шороон орд" гэж анхлан үүссэн чулуулаг, орон зайнаасаа өгөршил, элэгдэл, механик үйл явцын дүнд сарнин салж, дахин хуримтлагдаж улмаар үе, давхарга байдлаар байгаа эрдсийн хуримтлалыг; 4.1.11. "стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд" гэж үндэсний аюулгүй байдал, улсын болон бүс нутгийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжилд нөлөөлөх хэмжээний, эсхүл жилд Монгол Улсын дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 5 хувиас дээш хэмжээний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж байгаа буюу үйлдвэрлэх боломжтой ордыг;

(改正された 2006 年の「鉱山法」冒頭の部分)

モンゴルは、鉱物資源の国家戦略化を目指しています。そして、「人間発展基金」という基金を設立し、国有である鉱物資源から得られる収益を直接、国民へ分配するという政策を採用しています。そして、そのための基礎作業として、インフラ整備を推進しています。これは、基本的には、社会主義的性格を持つものです。